

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

**СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ :
ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ**

до 80-річчя від дня народження
доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова
матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса
2026

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції : пролегомени правові інноватики. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : (до 80-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(Одеса, 14 верес. 2026 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія»., 2026. 274 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.33882>

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

hilosophy o f Law: A n Introduction to Jurisprudence, Totowa, New Jersey: Rowman and Allanheld, 1984. P. 26.

Ключові слова: верховенство права, норма права, природне право, позитивне право, верховенство закону.

Key words: the rule of law, legal norm, natural law, positive law, the supremacy of law.

Єзеров Альберт Анатолійович

кандидат юридичних наук, доцент,

суддя Верховного Суду

DOI:

ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПРИРОДА, МЕТОДОЛОГІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ

Висновки Верховного Суду є основним продуктом його діяльності, а їхня якість і застосовність — критерієм оцінки функціонування Суду як найвищої судової інстанції, що орієнтує судову практику й розвиток законодавства. Утвердження висновків Верховного Суду щодо застосування норми права як обов’язкових зразків правозастосування поширює на них стандарти верховенства права та належного врядування [1]. Суддя, тлумачачи закон, зобов’язаний сприяти юридичній визначеності, яка гарантує передбачуваність застосування правових норм [1]; тому визначальною є саме аргументація висновку, а не її підміна простим цитуванням норм або присудом без аналізу обставин справи.

Висновки, сформульовані імпліцитно (*sub silentio*), ускладнюють подальше правозастосування, оскільки зворотне відтворення логіки рішення від результату до здогадки про тлумачення норми має дефект неповноти [2]. Чітке викладення висновку усуває потребу здогадуватися про мотиви рішення та дозволяє застосовувати механізм відступу від нього в належних випадках, чим забезпечується розвиток права.

Природа висновків Верховного Суду обумовлена інтерпретаційною діяльністю судів, адже законодавча техніка не здатна забезпечити всеосяжну узгодженість норм за будь-яких соціально-історичних умов: тексти містять колізії, прогалини, а терміни з часом набувають нового значення. За висловом П. М. Рабіновича, інформативність загальновживаних словосполучень у законодавстві значно нижча за інформативність термінологічних конструкцій [3], що зумовлює потребу тлумачити закон у співвіднесенні із соціальними реаліями.

Зміна усталеної правової позиції в умовах сталого законодавчого регулювання є особливо чутливою для авторитету Суду, оскільки сприймається юридичною спільнотою як визнання попередньої помилки. Верховний Суд наголошував, що невиправданий відступ від власного висновку за відсутності змін у законодавстві не сприяє єдності практики й правовій визначеності, а сам Суд може стати джерелом правової невизначеності, що послаблює довіру до судової системи [4].

Для відступу від висловлених раніше позицій Велика Палата Верховного Суду вимагає ґрунтовних підстав: помилковість, неефективність або очевидне застаріння попереднього підходу [5; 9]. При цьому відступ стосується не постанови в конкретній справі, а самого висновку щодо застосування норми права [6]. Подібної позиції дотримується і ЄСПЛ: в інтересах юридичної визначеності суд не повинен відступати від попередніх рішень без належної підстави [8], хоча динамічне й еволюційне тлумачення Конвенції зрідка вимагає перегляду вже сформульованих підходів. Необхідною умовою є належне мотивування підстав відступу безпосередньо в самому судовому рішенні [7].

Формування висновків Верховного Суду істотно залежить від процесуального механізму допуску справ до касаційного перегляду — «касаційних фільтрів», межі застосування яких визначені законом і не можуть бути свавільними [10]. Подібні фільтри існують і в європейських країнах, зокрема у Польщі, де вони спираються на категорію справи, ціну позову та дискреційну оцінку судом важливості питання, залишаючись значною мірою

оціночними [11]. З цим пов'язана й проблема завищених очікувань правничої спільноти щодо виправлення Верховним Судом усіх помилок нижчих інстанцій та досягнення абсолютної єдності практики з усіх питань — мети, об'єктивно недосяжної для жодного найвищого судового органу.

У цьому контексті постає питання про межі суддівського самообмеження (judicial self-restraint) і суддівського активізму (judicial activism): баланс між ними не може бути універсальним і визначається в кожній справі — самообмеження виправдане при розмежуванні повноважень гілок влади, тоді як активізм доречний при захисті основоположних прав людини, оскільки суд є механізмом вирішення суспільних конфліктів, а не їх джерелом.

Методологія аргументації висновків Верховного Суду не зводиться до формально-логічного виведення наслідку з норми, а поєднує тлумачення позитивного права з реконструкцією закладених у ньому конституційних принципів. За обґрунтуванням С. В. Шевчука, судова правотворчість є об'єктивним елементом функціонування судової системи [12]: постанови найвищого судового органу формують самостійний нормативний масив, що доповнює й конкретизує законодавчі приписи. Ця методологічна установка набуває особливої ваги в контексті захисту соціальних прав, де належна правова процедура (due process) є самостійним інструментом захисту соціальних виплат [13]: обмеження раніше набутого права допустиме лише за дотримання державою процедурних гарантій — завчасного повідомлення, обґрунтування мети втручання, перехідного періоду та можливості оскарження.

Саме цей стандарт послідовно застосовує Верховний Суд у справах щодо обмеження соціальних виплат в умовах воєнного стану: оцінюючи понижуючі коефіцієнти до пенсій військовослужбовців, Касаційний адміністративний суд перевіряв не лише формальну наявність законодавчих підстав, а й послідовність державного обґрунтування, тимчасовий і пропорційний характер обмеження [14].

Цей підхід узгоджується з позицією В. І. Крата та Р. О. Бабанли, які показують, що аргументація Верховного Суду поступово відходить від

абсолютизації букви закону на користь загальних принципів права, а судова діяльність визнається формою правотворчості, що доповнює законодавця [15]. Там, де закон формально дозволяє звуження соціальної гарантії без належної процедурної основи, Верховний Суд, спираючись на правову визначеність і людську гідність, визнає таке обмеження неконституційним по суті.

Таким чином, методологія аргументації висновків Верховного Суду поєднує визнання їх самостійної нормативної природи, застосування належної правової процедури як стандарту оцінки правомірності обмежень прав і використання принципів права там, де текст закону є недостатнім. Ця творча роль Верховного Суду покладає на нього підвищену відповідальність за результат такої діяльності: саме від його ефективності, у поєднанні з роботою Конституційного Суду України, залежить практичне втілення конституційних гарантій людських прав [16].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень, 18.12.2008.
2. Пільков К. М. Висновки Верховного Суду: формула висновку, його обов'язковість та механізм відступу // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 203.
3. Рабинович П. М. Проблемы понимания в правовом регулировании // Правоведение. 1988. № 5. С. 21.
4. Постанова ВС від 25.09.2024 у справі № 560/19941/23.
5. Постанова ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16.
6. Постанова ВП ВС від 14.06.2023 у справі № 448/362/22, п. 66.
7. Постанова ВС від 16.01.2025 у справі № 320/28608/23.
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Чепмен проти Сполученого Королівства» від 18.01.2001 (заява № 27238/95), п. 70.
9. Постанови ВП ВС від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21, від 09.11.2021 у справі № 214/5505/16, від 14.12.2021 у справі № 147/66/17, від 08.06.2022 у справі № 362/643/21.

10. Бевзенко В. Зміст і види процесуального розсуду Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду // Право України. 2019. № 4. С. 125.

11. Храпицька М. О. Касаційні фільтри у правових системах країн Європи // Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі: матеріали Міжнар. наук. конф. Одеса: Фенікс, 2021.

12. Шевчук С. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2008; Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ: Реферат, 2007.

13. Шевчук С. Належна правова процедура як інструмент захисту соціальних виплат в рамках офіційної конституційної доктрини України // Вісник НАПрН України. 2025. № 3. С. 108–124.

14. Постанова ВС (КАС) від 11.09.2025 у справі № 120/1081/25.

15. Крат В., Бабанли Р. Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1370715/>

16. Рибачук А. І. Конституційні норми як норми прямої дії в судовій діяльності матеріального і процесуального значення // Джерела судового права в Україні: монографія. Київ: Фенікс, 2024. С. 106.

Ключові слова: висновки Верховного Суду, юридична визначеність, судова правотворчість, відступ від правової позиції, методологія аргументації, суддівський активізм.

Key words: Supreme Court conclusions, legal certainty, judicial lawmaking, departure from precedent, argumentation methodology, judicial activism.

Завальнюк Ірина Володимирівна	
ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ У	
СВІТЛІ ІДЕЙ ЮРІЯ ОБОРОТОВА.....	70
Ямборко В'ячеслав В'ячеславович	
КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНИХ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
.....	75
СЕКЦІЯ 2. РОЗМАЇТТЯ ЮРИДИЧНИХ ДОКТРИН ТА НАПРЯМІВ ПРАВОЇ НАУКИ.....	80
Туляков Вячеслав Олексійович	
КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ІННОВАТИКА: МЕТОДОЛОГІЯ ПИТАННЯ.....	80
Кельман Михайло Степанович	
ПІДХОДИ, ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СВІТОВІЙ ТА	
УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВНИЧІЙ ТЕОРІЇ	90
Єзеров Альберт Анатолійович	
ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПРИРОДА, МЕТОДОЛОГІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	955
Тімофєєва Лілія Юрївна	
ПРОВОА ІННОВАЦІА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: СИНТАГМАТИЧНИЙ ВИМІР	
НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ Ю.М. ОБОРОТОВА.....	100
Нікітін Володимир Вікторович	
ПРИВАТНЕ ПРАВО У ПУБЛІЧНОМУ РЕЄСТРІ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ДВОЇСТОЇ ПРИРОДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ.....	105
Кельман Ростислав Михайлович	
СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО	
ЗАКОНОДАВСТВА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	110
Нуржан Максатов	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE TRANSFORMATION OF MODERN	
JURISPRUDENCE: FORMATION OF A NEW LEGAL PARADIGM IN THE REPUBLIC OF	
KAZAKHSTAN	117
Дудник Руслана Миколаївна	
ЦИФРОВІЗАЦІА ПРАВА ЯК ПРОЯВ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ	
АСПЕКТ	124
Чувакова Ганна Михайлівна	
АНОМАЛІЇ ПРАВОВОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОР ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
.....	1288
Іванчук Віра Євстафіївна	
ПРАВОВИЙ МОНИТОРИНГ ЯК ІНФРАСТРУКТУРА ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ	13333
Шандрук Сергій Миколайович	
АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ	
.....	1377